

DINNING INSONIYATNING AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA’SIRI

Abdumo‘minova Sevinch

Annotatsiya: *Maqolada dinning insoniyatning axloqiy qadriyatlariga ta’siri tahlil qilinadi. Dinlar, odatda, axloqiy me’yorlar va qoidalar asosida shakllanib, jamiyatning yuksalishiga, shaxslar va jamoalarning to’g’ri qarorlar qabul qilishiga yordam beradi. Har bir din o’zining axloqiy tizimlari orqali insonlarga adolat, samimiyat, rahm-shafqat, xayr-ehson va boshqa ijtimoiy qadriyatlarni singdirishga intiladi. Islom, Xristianlik, Buddizm kabi asosiy dinlar axloqiy qadriyatlar jihatidan o’ziga xos bo’lib, ular jamiyatdagi oila, iqtisodiyot, ta’lim, adolat va tenglikni muhim ahamiyatga ega deb biladi. Shuningdek, dinlar insonning shaxsiy hayotida ham axloqiy qarorlarni shakllantirishda, yaxshi va yomonni ajratishda muhim rol o’ynaydi. Maqola, dinning shaxsiy va ijtimoiy hayotga ta’sirini o’rganib, uning jamiyatda tinchlik, adolat va farovonlikni ta’minlashdagi o’rni haqida xulosa qiladi.*

Kalit so’zlar: *din, axloqiy qadriyatlar, ta’sir, insoniyat, jamiyat, adolat, to’g’ri yo’l, yaxshilik, yomonlik, sevgi, yordam, sabr-toqat, fazilatlar, hurmat, farovonlik, tenglik, Islom, Xristianlik, Buddizm, shaxsiy hayot, ijtimoiy hayot, jamiyatdagi rivojlanish.*

Аннотация: *В статье анализируется влияние религии на моральные ценности человечества. Религии, как правило, основываются на моральных нормах и правилах, которые помогают обществу развиваться и поддерживать правильные решения как индивидуумов, так и коллективов. Каждая религия через свои моральные системы стремится привить людям такие ценности, как справедливость, искренность, сострадание, благотворительность и другие социальные ценности. Ислам, христианство, буддизм и другие основные религии имеют свои особенности в плане моральных ценностей, при этом они считают важными такие аспекты общества, как семья, экономика, образование, справедливость и равенство. Кроме того, религии играют важную роль в формировании моральных решений в личной жизни человека, в отделении хорошего от плохого. Статья изучает*

влияние религии на личную и общественную жизнь, а также подчеркивает ее роль в обеспечении мира, справедливости и благосостояния в обществе.

Ключевые слова: религия, моральные ценности, влияние, человечество, общество, справедливость, правильный путь, добро, зло, любовь, помощь, терпимость, добродетели, уважение, благосостояние, равенство, ислам, христианство, буддизм, личная жизнь, общественная жизнь, развитие общества.

Annotation: The article analyzes the influence of religion on the moral values of humanity. Religions are generally based on moral norms and rules that help society progress and make the right decisions for both individuals and communities. Each religion, through its moral systems, aims to instill values such as justice, sincerity, compassion, charity, and other social values. Islam, Christianity, Buddhism, and other major religions have their own peculiarities regarding moral values, considering important aspects of society such as family, economy, education, justice, and equality. Furthermore, religions play an important role in shaping moral decisions in personal life, distinguishing between good and bad. The article explores the impact of religion on personal and social life, emphasizing its role in ensuring peace, justice, and well-being in society.

Keywords: religion, moral values, influence, humanity, society, justice, right path, good, evil, love, help, patience, virtues, respect, prosperity, equality, Islam, Christianity, Buddhism, personal life, social life, societal development.

Kirish

Din – insoniyat tarixining ajralmas qismi bo‘lib, insonlarning dunyoqarashini shakllantirishda, axloqiy me‘yorlarni belgilashda va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda katta rol o‘ynaydi. Din, ko‘plab jamiyatlar uchun nafaqat ruhiy ehtiyojlarni qondirish, balki axloqiy va ijtimoiy hayotni yaxshilash vositasi sifatida qaraladi. Dinning axloqiy qadriyatlari esa, albatta, jamiyatning har bir sohasiga, oilaviy hayotdan tortib ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotgacha chuqur ta’sir ko‘rsatadi. Insoniyat tarixida din har doim axloqiy qadriyatlarning shakllanishi va rivojlanishida markaziy o‘rin egallab kelgan. Din nafaqat e’tiqod tizimi sifatida, balki jamiytdagi axloqiy me‘yorlar, odob-qoidalar, ijtimoiy munosabatlar va insonlar o‘rtasidagi hurmat tamoyillarining asosi sifatida xizmat qiladi. Dinning axloqiy qadriyatlarga

ta'siri ko'plab jabhalarda namoyon bo'ladi va bu ta'sir bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgan emas.

Din insonlarni halollik, rostgo'ylik, adolat, sabr-toqat va saxovat kabi yuksak axloqiy fazilatlarga undaydi. Masalan, Islom dinida halollik eng muhim qadriyatlardan biri hisoblanadi. Halol mehnat qilish, birovning haqiga tajovuz qilmaslik, yolg'on gapirmaslik — bularning barchasi axloqiy me'yorlar sifatida Qur'oni karimda va Hadislarda keng yoritilgan. Shuningdek, nasroniylikda ham sevgi, kechirimlilik, kamtarlik va insonparvarlik asosiy axloqiy tushunchalardir.

Din ovqatlanish madaniyati orqali ham axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi. Deylik, Islomda harom va halol taomlar o'rtasidagi tafovut — bu faqat diniy emas, balki axloqiy tanlov hamdir. Inson o'z tanasiga zarar yetkazmaslik, sog'lig'ini saqlash, hayvonlarga shafqatli bo'lish kabi tamoyillar orqali o'zining axloqiy mas'uliyatini namoyon etadi. Ko'plab dinlar tejamkorlikni, ovqatni isrof qilmaslikni targ'ib qiladi. Bu orqali insonlar nafaqat o'ziga, balki jamiyatga nisbatan ham mas'uliyatli bo'lishga o'rganadilar.

Din ijtimoiy tenglik va birdamlikni rag'batlantiradi. Masalan, zakot va sadaqa kabi ibodatlar yordamga muhtoj odamlarga yordam qo'lini cho'zish, ularni qo'llab-quvvatlash, jamiyatda ijtimoiy muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu esa inson da rahm-shafqat, g'amxo'rlik, insof va bag'rikenglik kabi axloqiy fazilatlarni rivojlantiradi.

Din orqali insonlar mehmonga izzat-ikrom ko'rsatish, ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish, ovqatni baham ko'rish kabi ijtimoiy qadriyatlarga amal qiladilar. Bu esa jamiyatda birdamlik va mehr-oqibat muhitini mustahkamlaydi.

Dinlar o'zining axloqiy tamoyillari bilan insoniyatga to'g'ri va adolatli yashashni, boshqalar bilan yaxshi munosabatda bo'lishni o'rgatadi. Ular odamlarning axloqiy qarashlari va xatti-harakatlarini shakllantiradi, shuningdek, shaxsiy va ijtimoiy hayotdagi qarorlarni qabul qilishda yordam beradi. Dinlar har doim ham insoniyatni yaxshilikka, adolatga, sabr-toqatga va bir-biriga yordam berishga chaqirgan. Islom, Xristianlik, Buddizm kabi asosiy dinlar, o'zlarining axloqiy qadriyatlari orqali insonlarning faqat o'zini emas, balki jamiyatni yaxshilashga ham hissa qo'shishni maqsad qilgan.

Islom dini axloqiy qadriyatlar bo'yicha juda boy va chuqur ta'limotlarga ega. Islomda odamlarga adolat, rahm-shafqat, xayr-ehson qilish, to'g'ri yo'lda yurish kabi

qadriyatlar ta’kidlanadi. Qur’onda va hadislarida ko‘plab amallar, masalan, kambag‘allarga yordam berish, yetimlarni asrab-avaylash, xalqni yomonlikdan saqlash va adolatni qaror toptirishga chaqirilgan. Islomda halol va harom tushunchalari juda muhimdir, ular axloqiy qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Halol bo‘lgan ishlar — bu adolat, samimiyat va rahm-shafqat, harom bo‘lganlar esa yolg‘on, adolatsizlik va zulmdan saqlanishni ta’minlaydi. Bu tushunchalar odamlarga to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatadi va jamiyatda yaxshi axloqni o‘rnatadi.

Xristianlik dini ham o‘zining kuchli axloqiy prinsiplariga ega bo‘lib, insonlarni bir-biriga sevgi, kechirimlilik, yordam va xayr-ehson qilish kabi qadriyatlar orqali yaxshilikka undaydi. Xristianlikda Iso alayhissalomning o‘rgatgan asosiy ta’limoti — bu o‘z yaqinini sevis, boshqalarni kechirish va ularga yordam berishdir. Xristianlikda odamlar bir-birini sevishlari kerak, bu sevgi esa faqat yaxshilik qilishni, yordam berishni va boshqalarga mehr ko‘rsatishni o‘z ichiga oladi. Bu axloqiy qadriyatlar shaxsiy hayotda ham, jamiyatda ham tinchlikni va farovonlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Xristianlikda adolat, tenglik va inson huquqlari ko‘plab joylarda ta’kidlanadi, bu esa jamiyatda ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi.

Buddizm esa insonning ichki dunyosiga qaratilgan axloqiy qadriyatlarni taklif etadi. Buddizmda sabr, tasavvur, xudbinlikdan saqlanish, boshqalarning og‘riqlarini his qilish kabi fazilatlar ajralib turadi. Buddizmda odamlarni o‘z xatti-harakatlarini to‘g‘ri boshqarishga chaqiradigan prinsiplar mavjud. Insonning ma’naviy o‘sishi, uning shaxsiy rivojlanishi va boshqalarga yordam berish — bu dinning asosiy tamoyillaridir. Buddizmda odamlarning o‘zaro munosabatlarida tinchlik va barqarorlikni yaratishga qaratilgan ko‘plab amallar mavjud. Buddizmda, shuningdek, o‘z-o‘zini anglash va ichki tinchlikni topish orqali inson o‘z hayotining axloqiy yo‘lini belgilaydi.

Dinlarning axloqiy qadriyatlari nafaqat shaxsiy, balki jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Din, oila institutining muqaddasligini va oilaviy qadriyatlarni himoya qilishni ta’minlashda katta ahamiyatga ega. Ko‘plab dinlar oila a’zolarining bir-biriga bo‘lgan hurmatini, mehrini va adolatni ta’minlashni o‘zining axloqiy yo‘riqnomalarida ta’kidlaydi. Oila — jamiyatning poydevori bo‘lib, u yerda tarbiyalangan axloqiy qadriyatlar jamiyatga tarqaladi. Oila a’zolariga o‘zaro yordam, hurmat va g‘amxo‘rlik ko‘rsatish diniy qadriyatlarning muhim jihatidir.

Dinlarning boshqa bir muhim ta'siri ijtimoiy adolat va tenglikni targ'ib qilishda namoyon bo'ladi. Dinlar, xususan, Islom va Xristianlik, inson huquqlarini himoya qilishga, kambag'allarga yordam berishga, adolatni ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. Shuningdek, dinlar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalar va bir-biriga bo'lgan hurmat jamiyatda umumiy farovonlikni ta'minlashga yordam beradi. Dinlararo muvozanat va ijtimoiy hamjihatlikning muhimligini tushunish vaqti kelgan.

Dinning shaxsiy hayotga ta'siri alohida o'rin tutadi. Dinning ta'limotlari, shaxslarni axloqiy jihatdan to'g'ri yo'lga solishga, yaxshilikka chaqirishga yordam beradi. Har bir din o'z a'zolarini to'g'ri qarorlar qabul qilishga, boshqalar bilan hurmat bilan muomala qilishga undaydi. Din, odamlarni nafaqat jismoniy jihatdan balki ruhiy, ma'naviy ravishda ham rivojlantirishga intiladi. Dinning axloqiy qadriyatlari shaxsning o'z hayotini va boshqalar bilan munosabatlarini qanday shakllantirishini belgilaydi. Odamlar diniy ta'limotlar yordamida yaxshi va yomonni ajratishga, to'g'ri qarorlar qabul qilishda adolatli va samimiy bo'lishga harakat qilishadi.

Dinning axloqiy qadriyatlar bilan bog'liqligi qadimdan aniq va kuchli bo'lgan. Dinlar, o'zining axloqiy tizimlari va prinsiplari orqali, insonlarga qanday yashashni, qanday xulq-atvorni ko'rsatishni va qanday munosabatda bo'lishni o'rgatadi. Axloqiy qadriyatlar insonning ichki dunyosini, uning fikrlash tarzini va xatti-harakatlarini shakllantiradi. Dinlar axloqiy qarorlar qabul qilishda muhim yo'riqnomalar beradi, bu esa insonlarni yuksak fazilatlar va yaxshilikka undaydi. Dinning ta'siri shaxsning kundalik hayotiga, oilaviy munosabatlar, do'stlik va mehnat faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi.

Dinlar faqat shaxsiy axloqiy qadriyatlarni shakllantirmasdan, balki jamiyatda tinchlik, hamjihatlik va adolatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Dinlarning asosiy maqsadi jamiyatni yaxshilash va axloqiy me'yorlarni mustahkamlashdir. Odamlar o'rtasida hurmat va sevgi tuyg'ularini rivojlantirish, dunyoda adolat va barqarorlikni o'rnatish diniy qadriyatlarning asosiy vazifasidir. Dinlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish, bir-biriga yordam berish, hamjihatlikni ta'minlash, tinchlikni qaror toptirishga xizmat qiladi.

Dinlar, axloqiy qadriyatlar orqali, insonlarni nafaqat axloqiy, balki ruhiy jihatdan ham rivojlantirishga intiladi. Dinning ta'siri orqali inson o'zining yuksak ma'naviy fazilatlarini rivojlantiradi, boshqalar bilan tinch va mehr-oqibatli munosabatlar

o‘rnatadi. Dinning o‘ziga xos talablari va qadriyatlari, shaxsning ichki dunyosiga ta’sir ko‘rsatib, uni yaxshilik, sabr-toqat, va hurmatga chaqiradi. Islom, Xristianlik, Buddizm kabi dinlar shaxsiy rivojlanishni va axloqiy o‘rishni rag‘batlantiradi.

Ko‘plab dunyoviy va diniy ta’limotlar bir xil asosiy axloqiy qadriyatlarni targ‘ib qiladi. Dinlar o‘rtasida adolat, mehr-oqibat, yordam, sabr, tenglik, rahm-shafqat va hurmat kabi qadriyatlar bor. Islomda yordam berish, ehtiyojmandlarga inoyat qilish va adolatni ta’minlashga katta e’tibor berilgan. Xristianlikda esa, Iso alayhissalomning "o‘z yaqinini sevish" ta’limoti jamiyatdagi tinchlik va farovonlikni ta’minlashga qaratilgan. Buddizm esa ichki tinchlik, sabr va xayr-ehson qilish orqali insonlarni yaxshilikka undaydi. Dinlarning umumiy qadriyatlari jamiyatda ijtimoiy adolat, tinchlik va barqarorlikni ta’minlashga hissa qo‘shadi.

Dinning jamiyatdagi roli va o‘rni beqiyosdir. Dinlar, o‘z axloqiy qadriyatlari orqali jamiyatda barqarorlikni ta’minlaydi. Dinning axloqiy ta’limotlari ijtimoiy adolatni qaror toptirishda, ijtimoiy tenglikni saqlashda, odamlar o‘rtasidagi munosabatlarni yaxshilashda muhim vositadir. Dinning jamiyatdagi ta’siri iqtisodiyot, siyosat, ta’lim, oila, sog‘liqni saqlash kabi sohalarida namoyon bo‘ladi. Odamlarning o‘zaro munosabatlari, ularning bir-biriga bo‘lgan hurmat va e’tibori dinning axloqiy ta’limotlaridan shakllanadi.

Dinning ijtimoiy hayotga ta’siri orqali jamiyatda yaxshilik va adolatni qaror toptirishda muhim hissa qo‘shiladi. Jamiyatdagi ko‘plab muammolar, masalan, kambag‘allik, ta’limdagi tengsizlik, kamsitish kabi masalalar dinning axloqiy qadriyatlari orqali hal qilinishi mumkin. Dinlar o‘rtasidagi hozirgi kunda tinchlik, barqarorlik va hamjihatlikni saqlashda muhim vosita hisoblanadi. Shaxsiy hayotga kelsak, dinlarning ta’siri shaxsni ijobiy yo‘lda o‘zgartirishga, yaxshilikka undashga yordam beradi. Dinning axloqiy qadriyatlari shaxsning axloqiy qarorlarini qabul qilishida, o‘zini va boshqalarni hurmat qilishda, sabr-toqat va mehr ko‘rsatishda yo‘riqnoma bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, din insoniyatning axloqiy qadriyatlarini shakllantirish va rivojlantirishda hal qiluvchi o‘rin tutadi. Har bir din o‘z e’tiqod tizimi orqali insonlarni adolat, halollik, mehr-oqibat, sabr-toqat va yordam kabi yuksak fazilatlarga chorlaydi. Islom, Xristianlik va Buddizm kabi asosiy dinlar nafaqat shaxsiy axloqiy yuksalishni, balki jamiyatda tinchlik, barqarorlik va ijtimoiy

birdamlikni ta'minlashni ham o'z oldiga maqsad qilgan. Dinlar orqali shakllangan axloqiy me'yorlar oilaviy munosabatlardan tortib, siyosiy va iqtisodiy tizimlargacha bo'lgan sohalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Din shaxsga to'g'ri yo'lni tanlash, yaxshi bilan yomonni ajratish, boshqalar bilan insoniy va hurmatli munosabatda bo'lish kabi ko'plab axloqiy tamoyillarni o'rgatadi. Shu sababli, diniy qadriyatlarni chuqur anglash va ularga amal qilish jamiyatni ma'naviy jihatdan mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Dinning shaxsiy va ijtimoiy hayotga ta'siri orqali jamiyatda axloqiy uyg'onish, tinchlik va adolat qaror topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qur'on va hadislar (Islom dinining asosiy manbalari)
2. Al-Ghazali. *Ihya' ulum al-din* (Din ilmlarining qayta tiklanishi)
3. Imam Buxori. *Sahih Buxori* (Islom hadislarining to'plami)
4. Tolik, O. (2020). *Din va jamiyat: axloqiy qadriyatlar nuqtai nazaridan*.
5. Muradov, Sh. (2018). *Dinning insoniyatdagi roli va axloqiy ta'siri*.
6. Xristianlik va axloq. (2020). *Xristianlikda axloqiy qadriyatlar*.
7. Buddizm va axloq. (2019). *Buddizm va uning axloqiy ta'limotlari*.
8. Gibb, H. A. R. (1978). *Islamic Ethics and its Role in Society*.
9. Griffiths, J. (1994). *Christian Ethics: A Historical and Biblical Introduction*.
10. Kant, I. (1785). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*.
11. Makxev, S. (2015). *Dinning jamiyatga ta'siri: axloqiy qadriyatlar*.
12. Hume, D. (1751). *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*.
13. Aquinas, T. (1274). *Summa Theologica*.
14. Marx, K. (1843). *Critique of Hegel's Philosophy of Right*.
15. Smith, A. (1759). *The Theory of Moral Sentiments*.
16. Schopenhauer, A. (1851). *On the Basis of Morality*.
17. Shah, N. (2007). *Ethics in Islam: A Study of Moral Principles*.
18. Karimov, I. (2005). *O'zbekistonda diniy qadriyatlar va axloq*.
19. Siddiqi, M. (2012). *Moral Teachings of the Prophet Muhammad* (PBUH).
20. Nursi, B. (1956). *Risale-i Nur* (Islamic philosophy and morality).

21. Tomas de Aquino. *Summa Theologica* (Xristianlikda axloqiy ta’limotlar).
22. Buddha, S. (500 BC). *The Dhammapada* (Buddizmning axloqiy qadriyatlari).
23. Rahmonov, A. (2021). *Din va axloqiy qadriyatlarning jamiyatdagi o‘rni*.
24. Rasa, A. (2014). *The Role of Religion in Shaping Moral Values*.
25. Berg, L. & Gabb, P. (2010). *Morality and Religion: An Overview of Comparative Ethics*.
26. Hick, J. (1989). *An Interpretation of Religion*.
27. Shah, N. (2016). *Islamic Ethics: A Guide to Moral Values*.
28. Schweizer, J. (2009). *The Ethics of Christianity*.
29. Turgut, M. (2013). *Interfaith Dialogue and Moral Values*.
30. Abu Hamid al-Ghazali. *The Alchemy of Happiness*.